

УДК 351.858

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ОЦІНЮВАННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
РЕГІОНАЛЬНИМ
СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ©**

І.І. НІКОЛІНА,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри економічної кібернетики
та інформаційних систем,

М.В. БОНДАР,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри економічної кібернетики
та інформаційних систем,
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Київського національного торговельно-
економічного університету
(м. Вінниця)

В статті узагальнено науково-теоретичні засади оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком. Доведено, що оцінювання управління регіональним соціальним розвитком повинно базуватися на систематичності отримання даних, послідовності застосування наукової складової до вироблення політичних рішень, їх впровадження, оцінки досягнутих результатів. Обґрунтовано, що вимірювання ефективності передбачає використання специфічного наукового інструментарію діагностики. Підсумовано, що діагностика має ряд переваг при вимірюванні: процедура підпорядкована технічній схемі, передбачає дотримання строгого порядку та правил і не залежить від суб'єктивності дослідника. Запропоновано, що критеріями ефективності управління регіональним соціальним розвитком мають бути такі складові якості життя: умови проживання населення, фінансування людського розвитку, рівень забезпечення населення послугами в сфері освіти, охорони здоров'я, соціальне середовище, матеріальний добробут жителів регіону, стан ринку праці, демографічна та екологічна ситуації. За змістом і методикою розрахунку оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком має відповідати міжнародним стандартам, враховувати специфіку України в межах чинного правового поля та проводитись на регулярній основі.

Ключові слова: соціальний розвиток, соціальне управління, ефективність управління, діагностика соціального розвитку, оцінювання управління регіональним соціальним розвитком, критерії ефективності.

Літ. 10.

Постановка проблеми. Оцінювання покликане своєчасно ідентифікувати болючі соціальні проблеми та постійно коригувати політику, оскільки баланс інтересів сторін соціально-політичного процесу за своєю природою є тимчасовим. Тому і модель оцінювання не є постійною величиною: із зміною цілей управління змінюються і критерії ефективності. Демократизація суспільства, реформування політичної та соціальної сфер, процеси європейської інтеграції зумовлюють пошук та доповнення традиційних критеріїв ефективності новими кількісно-якісними характеристиками соціальних цінностей.

© **І.І. НІКОЛІНА, М.В. БОНДАР, 2017**

Аналіз останніх досліджень і публікації. Проблемою оцінювання та пошуку критеріїв ефективності управління загалом та регіональним соціальним розвитком, створенням методик оцінювання займалися Г. Губані [7], І. Курило, Е. Лібанова [9,], О. Макарова, І. Ніколіна [1,8], Л. Приходченко [4], О. Яременко [5] та інші.

Формулювання цілей статті. Сьогодні залишає відкритими для дослідження питання відповідності науково-теоретичного обґрунтування засад оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком вимогам сучасності та встановлення критеріїв і показників діагностики соціального розвитку як невід’ємної складової вимірювання ефективності, що й зумовило мету дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під поняттям “соціальний розвиток” вбачають зміни в соціальній сфері, що репрезентовані міжнародними показниками якості та рівня життя і зумовлені соціальною політикою [1, с. 268].

Під управлінням регіональним соціальним розвитком розумітимемо цілеспрямований вплив органів державної влади, органів управління регіону та громадських організацій на процеси соціального розвитку регіональних систем завдяки реалізації соціальної політики.

Використовуючи розроблені вченими підходи до оцінювання [2,3,4] зазначимо, що вимірювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком відповідно до логіки наукового підходу має відбуватися як на кінцевому етапі реалізації – контроль, так і на етапі її формування, починаючи від ідентифікації тієї чи іншої соціальної проблеми та розробки адекватної ідеології її вирішення. На етапі оцінювання, орієнтованого на проблему, визначатимуться мета, завдання, конкретизуватимуться об’єкти й суб’єкти процесу, ресурси, плани реалізації, обґрунтовуватимуться причинно-наслідкові зв’язки, на основі яких планується досягти очікуваних результатів тощо. А на етапі оцінювання результатів науково-практичне дослідження виконуватиме іншу функцію: оцінюватиме ефективність реалізації соціальної політики і коригуватиме її відповідно до життєвих реалій, що змінюються.

Ми погоджуємось з О. Яременком [с. 95], що механізм оцінювання ефективності повинен виступати як засіб творення політики, її обґрунтування, об’єктивізації та оптимізації. Адже згадуваний механізм не виконуватиме свого призначення, якщо функціонуватиме відокремлено від власне процесу творення політики, тому що саме на його основі повинні вироблятися рекомендації щодо запровадження доцільних змін, коригування діяльності на підставі вироблених оцінок тощо.

Необхідно, щоб оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком базувалося на систематичності отримання даних, які передують прийняттю рішення, та послідовності застосування наукової складової до вироблення політичних рішень, їх впровадження, оцінки досягнутих результатів. Тому процедура вимірювання ефективності передбачає використання специфічних наукових інструментів діагностики переважно засобами сучасної соціологічної науки та соціальної статистики.

Проблема оцінювання тісно пов’язана із виробленням критеріїв ефективності. Потрібно пам’ятати, що зміна цілей управління обумовлює відмінність і критеріїв ефективності. Тому при визначенні ефективності управління необхідно чітко розуміти сутність цілей управління, що визнаються цінностями суспільства.

На нашу думку саме соціальна діагностика, як невіддільна складова механізму оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком, відповідає усім необхідним аспектам, які були описані вище та забезпечить практичне вимірювання ефективності.

Напрацювання вчених щодо теоретичного уточнення поняття «соціальна діагностика», принципів функціонування, аналізу моделей соціальної діагностики, видів діагностичних ситуацій та практичного використання соціального діагностування дозволяє використовувати діагностику та її інструментарій для оцінювання ефективності управління в соціальній сфері.

Діагностику соціального розвитку (соціальну діагностику) визначають, як функціональну складову механізму державного управління, що є методологічним інструментом для вимірювання дієвості політики, з'ясування причин та можливих наслідків від збереження існуючих тенденцій, прогнозування найважливіших процесів у соціальній сфері [с. 16]. Діагностика репрезентує результати соціальної політики, тобто соціальний розвиток суспільства – зміни в його соціальній сфері, які відповідають головним світовим показникам якості і рівня життя.

Діагностика також має ряд переваг при вимірюванні: процедура підпорядкована технічній схемі, передбачає дотримання строгого порядку та правил і не залежить від суб'єктивності дослідника.

Критерії діагностики соціального розвитку – якісні характеристики його еталонної моделі, що відповідають рівню повного чи нормативного задоволення основних потреб та інтересів різноманітних соціальних груп, з якими за визначеними правилами співставляються фактичні значення соціальних характеристик оцінюваного об'єкта.

Під час оцінювання ефективності управління регіональним соціальним розвитком пропонуємо скористатись методологією розрахунку регіонального індексу людського розвитку.

Критеріями ефективності управління регіональним соціальним розвитком можуть стати соціальні показники (складові якості життя): умови проживання населення, фінансування людського розвитку, рівень забезпечення населення послугами в сфері освіти, охорони здоров'я, соціальне середовище, матеріальний добробуту жителів регіону, стан ринку праці, демографічна та екологічна ситуації.

Соціальні показники – це статистичні показники, які ґрунтуються на спостереженнях. Вони безпосередньо відображають кількісні сторони соціальних процесів і тісно пов'язані з їх якісним станом. Розглянемо та проаналізуємо деякі з показників, що характеризують соціальний розвиток регіону.

Демографічний розвиток регіону інтегрує результати минулих та сучасних соціально-демографічних процесів через індикатори народжуваності, смертності та міграції.

Хоча народжуваність поряд із смертністю відноситься до основних демографічних процесів, тенденції їх змін важко інтерпретувати однозначно, показники народжуваності та смертності не мають належного рівня варіації залежно від соціально-економічного розвитку регіону. Необхідність врахування при діагностуванні соціального розвитку показника очікуваної тривалості життя людини

обґрунтована в класичній методиці, що застосовується ПРООН для розрахунку індексу людського розвитку. Для характеристики демографічного розвитку надзвичайно важливими є показники перинатальної смертності та смертності немовлят. Саме вони сильніше за інші піддаються впливу соціальних процесів і краще віддзеркалюють рівень людського розвитку.

Міграційний рух населення є стимулятором людського розвитку, оскільки характеризує мобільність населення в регіоні та його схильність не очікувати пасивно поліпшення умов життя, а в разі невдоволення ними, активно вирішувати власні проблеми. Для оцінки мобільності населення в Україні доцільно використовувати такі показники: сальдо міграції та коефіцієнт сальдо міграції. Сальдо міграції дає змогу комплексно врахувати привабливість того чи іншого регіону за умовами проживання. Найсильніший вплив на регіональну варіацію демографічного розвитку здійснюють саме показники міграції. Характеристику розвитку регіонального ринку праці отримуємо за допомогою показників економічної активності та ступеню її реалізації, умов та режимів зайнятості.

Найбільш вагомий вплив на розвиток ринку праці виявляють такі показники: рівень безробіття, рівень зайнятості, середня тривалість пошуку роботи.

Матеріальний добробут населення найбільш повно характеризує масштаби розшарування населення за рівнем доходів, витрат і майнового стану, яким визначається соціальний статус особи або групи у соціально-економічній структурі суспільства.

Сьогодні, коли розповсюджені натуральні розрахунки та незареєстрована економічна діяльність, а населення схильне приховувати свої доходи, реальний стан матеріальної забезпеченості та його диференціацію за рівнем добробуту більш точно характеризують показники витрат, які необхідно використовувати при вимірюванні ефективності управління.

Бідність як соціально-економічна категорія нерозривно пов'язана з різними аспектами людського розвитку, зокрема з низькою очікуваною тривалістю життя, низьким рівнем освіти і відповідно з низькими можливостями ефективної реалізації своєї трудової активності. Тому визначення критеріїв бідності є невід'ємною складовою всіх національних стратегій і програм зниження бідності. Вирішального значення набуває прийняте трактування категорії «бідність» та вибір її індикаторів, які аналізують і матеріальний добробут населення. Базисний комплекс показників бідності об'єднує характеристики рівня та глибини бідності, а включення коефіцієнту Джині дає можливість кількісно оцінити ступінь нерівномірності розподілу населення за рівнем доходів.

Базою характеристики матеріального добробуту населення повинні стати показники рівнів та структури доходів і витрат, майнового розшарування та бідності, купівельної спроможності доходів. Під час аналізу матеріального добробуту населення доцільно також використовувати показники співвідношення сукупних витрат та доходів, середнього доходу від особистого підсобного господарства, частки грошових доходів у сукупних та інші.

Основна мета розвитку соціальної інфраструктури – надання максимальній кількості мешканців регіону благ та послуг високої якості відповідно до науково обґрунтованих нормативів або фактичних потреб. З цих міркувань при аналізі умов проживання населення стає досить логічним врахування показників щільності

населення, рівня урбанізації та питомої ваги населення у містах з 100 та більше тисячами мешканців. Що стосується забезпеченості житлом та рівня його благоустрою, то в умовах України, де житлова проблема далека від вирішення, цей показник є одним з головних. Узагальнююча оцінка умов проживання спирається на характеристики ступеня забезпеченості житлом, його комфортності та розвитку інфраструктури.

Освіта населення здійснює найбільш помітний вплив на рівень соціального розвитку, адже вона готує людину до сучасного життя, забезпечує свободу професійного та соціального вибору. Отже, варіація за цією ознакою має надзвичайно важливе значення не тільки для пояснення ситуації, що склалася, а передусім для формування ефективної стратегії розвитку регіону. З метою виміру освітнього потенціалу доцільно використовувати такі показники, як середня тривалість навчання та питома вага осіб з вищою освітою серед населення.

Стан суспільного здоров'я та системи його забезпечення – один з основних показників соціального розвитку, оскільки низька тривалість життя та висока захворюваність перешкоджають формуванню та реалізації можливостей людини, різко звужують, а часто позбавляють взагалі свободи життєвого вибору. В свою чергу, стан системи охорони здоров'я характеризує ставлення суспільства до проблеми запобігання хворобам.

Показники, відібрані для аналізу стану та охорони здоров'я, характеризують не тільки і не стільки захворюваність населення (показники захворюваності практично рівною мірою залежать від наявності хвороб і від доступності медичних послуг), скільки зусилля відповідних структур щодо попередження захворювань, таких, наприклад, як: охорона праці, запровадження щеплення дітей від основних інфекційних захворювань, запровадження сучасних методик лікування.

Соціальне середовище в регіоні характеризується ступенем соціальної безпеки, соціально-психологічним кліматом, ризиком захворювань на, так звані, «соціальні» хвороби тощо. Посилення соціальної нестабільності та напруги у суспільстві зумовлене стрімким майновим розшаруванням населення з тенденцією до звуження середнього за доходами прошарку та критичного зростання маси бідних, невпевнених у своєму майбутньому, людей. Обмеження можливостей широких верств населення у задоволенні їхніх потреб в охороні здоров'я, освіті, культурі, інших соціальних послугах і, як наслідок, погіршенням фізичного і духовного здоров'я людей спричиняють деградацію робочої сили з відсутністю перспектив її покращення в майбутньому. Зростання безробіття призводить до поширення таких негативних явищ, як злочинність, проституція, наркоманія тощо.

Здоров'я та добробут людини значною мірою залежать від навколишнього середовища, в якому вона проживає, чистоти повітря, води та землі.

Характеристика екологічної ситуації регіонів зумовлена наявною достовірною інформаційною базою. Враховуючи те, що надзвичайно гострими для України є екологічні проблеми, пов'язані з накопиченням токсичних відходів, викидами забруднюючих речовин у повітря, збереженням значної питомої ваги неочищених стоків, які потрапляють у водні об'єкти, потрібно враховувати і відповідні показники.

Забезпечення соціального розвитку в сучасних умовах здебільшого залишається прерогативою держави, а не суспільства. Це визначає особливу важливість розробки та здійснення взаємопов'язаних державних та регіональних програм. Принцип надання і фінансування державою мінімальних соціальних гарантій усьому населенню країни і одночасне сприяння задоволенню потреб людей понад мінімум за рахунок засобів

адміністративно-територіальних одиниць найбільшою мірою відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку України. Отож, передача відповідним структурам місцевого самоврядування більшого обсягу повноважень і необхідних фінансових ресурсів дозволить наблизити рішення актуальних соціальних завдань, в тому числі тих, які відносяться до соціального розвитку, безпосередньо до людей, чії практичні проблеми повинні обговорюватися і вирішуватися органами влади. Фінансова складова соціального розвитку більшою мірою, ніж інші, віддзеркалює спрямованість регіональної політики.

Висновки. Основою ефективного управління регіональним соціальним розвитком є фактична реалізація в суспільстві стратегій, які забезпечують розвиток, безпеку та свободу людини. Забезпеченість людськими ресурсами залежить від перебігу процесів відтворення, а також мобільності, зайнятості та стану здоров'я населення. Інтелектуальний потенціал суспільства визначається його духовністю, розвитком науки, освіченістю населення та розвитком інформаційних комунікацій. Соціально-правова захищеність населення характеризується його життєвим рівнем, розвитком соціальної інфраструктури, дієвістю правоохоронної системи та розвитком інститутів соціального захисту. Перелічені вище якісні ознаки і зумовлюють вибір критеріїв ефективності управління регіональним соціальним розвитком та підбір показників для діагностики.

Список використаних джерел

1. Ніколіна І. І. Теоретичні основи рейтингового управління соціальним розвитком регіону / І. І. Ніколіна // Університетські наукові записки. – Хмельницький. – 2013. – №2. – С. 267-272.
2. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики / Керол Г. Вайс; пер. з англ. Р. Ткачука, М. Корчинської; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К. : Основи, 2000. – 671 с.
3. Ведунг Е. Оцінювання державної політики та програм / Еверт Ведунг; пер. з англ. В. Шульга. – К. : Всеувиито, 2003. – 350 с.
4. Приходченко Л. Л. Щодо складності застосування показників оцінювання ефективності державного управління: теорія і практика / Л. Л. Приходченко // Державне будівництво. – 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>.
5. Яременко О. О. Концепція створення комплексного механізму формування та оцінки ефективності реалізації соціальної політики в період трансформації українського суспільства / О. О. Яременко // Український соціум. – 2005. – № 5-6 (10-11). – С. 92-101.
6. Девятко І. Ф. Диагностическая процедура в социологии: Очерк истории и теории / И. Ф. Девятко. – М. : Наука, 1993. – 168 с.
7. Губані Г. Г. Теоретичні проблеми здійснення регіональної діагностики розвитку продуктивних сил / Г. Г. Губані // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 57-63.
8. Ніколіна І. І. Управління соціальною сферою регіону: монографія / І. І. Ніколіна. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2015. – 208 с.
9. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / Е.М. Лібанова [та ін.]; Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ. – К., 2002. – 124 с.
10. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (колективна монографія) / [Лібанова Е.М., Макарова О.В., Курило І.О. та ін.]; за ред. Е.М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Nikolina I. I. Teoretychni osnovy reytynhovooho upravlinnya sotsial'nym rozvytkom rehionu / I. I. Nikolina // Universytet-s'ki naukovy zapysky. – Khmel'nyts'kyy. – 2013. – №2. – S. 267-272.
2. Vays K. H. Otsinyuvannya: metody doslidzhennya proham ta polityky / Kerol H. Vays; per. z anhl. R. Tkachuka, M. Korchyns'koyi.; nauk. red. per. O. Kiliyevych. – K. : Osnovy, 2000. – 671 s.
3. Vedunh E. Otsinyuvannya derzhavnoyi polityky ta proham / Evert Vedunh; per. z anhl. V. Shul'ha. – K. : Vseuvyto, 2003. – 350 s.
4. Prykhodchenko L. L. Shchodo skladnosti zastosuvannya pokaznykiv otsinyuvannya efektyvnosti derzhavnooho upravlinnya: teoriya i praktyka / L. L. Prykhodchenko // Derzhavne budivnytstvo. – 2009. – № 1. – Rezhym dostupu: <http://nbuv.gov.ua/>.
5. Yaremenko O. O. Kontsepsiya stvorennya kompleksnoho mekhanizmu formuvannya ta otsinky efektyvnosti realizatsiyi sotsial'noyi polityky v period transformatsiyi ukrayins'koho suspil'stva / O. O. Yaremenko // Ukrayins'kyy sotsium. – 2005. – № 5-6 (10-11). – S. 92-101.
6. Devyatko Y. F. Dyahnostycheskaya protsedura v sotsyolohyy: Ocherk ystoryy y teoryy / Y.F. Devyatko. – M. : Nauka, 1993. – 168 s.
7. Hubani H. H. Teoretychni problemy zdiysnennya rehional'noyi diahnostryky rozvytku produktyvnykh syl / H.H. Hubani // Rehional'na ekonomika. – 2008. – № 1. – S. 57-63
8. Nikolina I. I. Upravlinnya sotsial'noyu sferoyu rehionu: monohrafiya / I. I. Nikolina. – Vinnytsya: VTEI KNTEU, 2015. – 208 s.
9. Lyuds'kyy rozvytok rehioniv Ukrayiny: metodyka otsinky ta suchasnyy stan / E.M. Libanova [ta in.]; Rada z vyvchennya produktyvnykh syl Ukrayiny NANU. – K., 2002. – 124 s.
10. Lyuds'kyy rozvytok v Ukrayini: sotsial'ni ta demohrafichni chynnyky modernizatsiyi natsional'noyi ekonomiky (kolektyvna monohrafiya) / [Libanova E.M., Makarova O.V., Kurylo I.O. ta in.]; za red. E.M. Libanovoyi. – K. : In-t demohrafiyi ta sotsial'nykh doslidzen' im. M.V. Ptukhy NAN Ukrayiny, 2012. – 320 s.

ANNOTATION

THE THEORETICAL BASIS FOR EVALUATION OF THE MANAGEMENT EFFECTIVENESS FOR REGIONAL SOCIAL DEVELOPMENT

NIKOLINA Iryna,
*Candidate of Public Administration, Associate Professor
of the Department of Economic Cybernetics and Information Systems,*

BONDAR Maryna,
*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Economic Cybernetics and Information System,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kiev National Trade and Economic University
(Vinnytsia)*

The article summarizes the scientific and theoretical basis on evaluation of the management efficiency for regional social development. It is proved that the management assessment for regional social development should be based on systematic data acquisition, the sequence of applying scientific components to policymaking, implementation and evaluation of the results.

It is proved that performance measurement involves the use of a specific scientific instrument in diagnostics. It is summed up that the diagnosis has several advantages when is measured: the procedure is subject to the technical scheme which involves strict adherence to procedure and rules and does not depend on the subjectivity of the researcher.

It is proposed that the criteria for effective management of regional social development should be considered the following components of quality of life: living conditions of the population, financing human development, level of public services in education, health, social environment, physical well-being of the inhabitants of the region, labor market, demographic and environmental situation.

It is generalized, that the content and method of calculating the evaluation of the management effectiveness of regional social development must meet international standards, take into account the specifics of Ukraine within the current legal framework and be conducted on a regular basis.

Key words: social development, social management, management efficiency, diagnostics of social development, evaluation of management regional social development, criteria of efficiency.

Lit. 10.

АННОТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОЦЕНИВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫМ СОЦИАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ

НИКОЛИНА Ирина Ивановна,
*кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры экономической кибернетики и информационных систем,*

БОНДАРЬ Марина Валериевна
*кандидат педагогических наук,
доцент кафедры экономической кибернетики и информационных систем,
Винницкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета
(г. Винница)*

В статье обобщены научно-теоретические принципы оценивания эффективности управления региональным социальным развитием. Доказано, что оценивание управления региональным социальным развитием должно базироваться на систематичности получения данных, последовательности применения научной составляющей к выработке политических решений, их внедрения, оценки достигнутых результатов. Обоснованно, что измерение эффективности предусматривает использование специфического научного инструментария диагностики. Подытожено, что диагностика имеет ряд преимуществ при измерении: процедура подчинена технической схеме, предусматривает соблюдение строгого порядка и правил, не зависит от субъективности исследователя. Предложено, что критериями эффективности управления региональным социальным развитием должны быть такие составные качества жизни: условия проживания населения, финансирования человеческого развития, уровень обеспечения населения услугами в сфере образования, здравоохранения, социальная

среда, материальное благосостояние жителей региона, состояние рынка труда, демографическая и экологическая ситуации. По содержанию и методике расчета оценивание эффективности управления региональным социальным развитием должно отвечать международным стандартам, учитывать специфику Украины в пределах действующего правового поля и проводится на регулярной основе.

Ключевые слова: социальное развитие, социальное управление, эффективность управления, диагностика социального развития, оценивания управления региональным социальным развитием, критерии эффективности.

Лит. 10.

Інформація про авторів

НИКОЛИНА Ірина Іванівна – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (21036, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25, e-mail: nikira1205@gmail.com).

БОНДАР Марина Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (21036, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25, e-mail: mara01@ukr.net).

NIKOLINA Iryna – Candidate of Public Administration, Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Information Systems, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kiev National Trade and Economic University (21036, Vinnitsia, Khmelnytsky Highway Str., 25, e-mail: nikira1205@gmail.com).

BONDAR Maryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Information System, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kiev National Trade and Economic University (21036, Vinnitsia, Khmelnytsky Highway Str., 25, e-mail: mara01@ukr.net).

НИКОЛИНА Ирина Ивановна – кандидат наук по гос. упр., доцент кафедры экономической кибернетики и информационных систем, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (21036, г. Винница, ул. Хмельницкое шоссе 25, e-mail: nikira1205@gmail.com).

БОНДАРЬ Марина Валериевна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры экономической кибернетики и информационных систем, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (21036, г. Винница, ул. Хмельницкое шоссе 25, e-mail: mara01@ukr.net).

